

MED MOZART
OG HANS SØSTER I SALZBURG MAJ 1780
ET NYT BLAD AF FÆLLESDAGBOGEN

AF

KÅRE OLSEN

Af breve fra Mozart ejer Det kongelige Bibliotek kun eet, dateret Wien 5.7.1791 og skrevet til hans kone Constance. Det blev 1940 skænket biblioteket af frøken J. M. Boye og er antagelig fra K. L. Rahbeks papirer kommet i hendes bedstefar A. E. Boyes eje. I biblioteket har det signaturen: Ny kongelig samling 3607, 4°. Efter originalen er det offentliggjort af Otto B. Wroblewski i tidsskriftet Litteratur og Kritik, IV, 1890, s. 185, og efter en afskrift, som Breitkopf & Härtel lod tage i 1790'erne, mens det endnu var i Constance Mozarts eje, er det trykt i Nottebohms Mozartiana, 1880, s. 32, og derefter i Schiedermairs udgave af Mozarts Briefe, II, 1914, s. 343, nr. 343. Med angivelsen „Autograph: unbekannt“ er det efter en facsimile i Mozarteum trykt i Briefe Mozarts, hrsg. von Erich H. Müller von Asow, II, Berlin 1942, s. 285. Dette er den første fuldstændige udgave af brevtteksten. Da Wroblewski i 1881 formidlede en kopi af brevet til Mozarteum i Salzburg, synes han ikke at have nøjedes med at lade brevet fotografere, men også at have ladet fremstille en reproduktion ad litografisk vej. Kun på den måde kan det forklares, at der for nogle år siden dukkede en sådan reproduktion op i København, som antoges for at være det originale brev og publiceredes som sådant i Politikens Magasin 23.11.1941. Forvekslingen var så meget lettere, som ingen af de foreliggende udgaver nævner, at brevet har en påskrift på bagsiden med den nedenfor nævnte Nissens hånd. Han har skrevet:

Nature her pencil to his hands commits,
and thus in all her forms to this great master fits.

– forsåvidt en mærkelig påskrift af netop Nissen, som ved kraftige overstrengninger i brevet har søgt at fjerne alt derfra, som forekom ham an-

stødeligt. Det fremgår af Wroblewskis korrespondance med frøken Boye i 1881, at Mozarteum ikke fik en reproduktion af bagsiden, og den er derfor ukendt både for Schiedermaier og Müller von Asow. Den nyopdukkede „original“ manglede også denne påskrift og afsløres alene derved som en kopi. For brevets historie er der gjort omhyggeligt rede i en kronik: Mozart-Breve i Danmark (Berlingske Aftenavis 23.7.1942) af Det kongelige Biblioteks ifjor afdøde medarbejder, den kyndige musikhistoriker, kontorchef F. H. Eibe.

Dette brev er et af de få vidnesbyrd om den forbindelse mellem Danmark og Mozart, som Mozarts enke bragte i stand. Hun var i sit andet ægteskab gift med den danske diplomat, etatsråd Georg Nicolaus Nissen. De boede i København i årene 1810–20, og bosatte sig så i Salzburg. Som omtalt i Eibes kronik forærede Nissen under sit ophold i København sine danske venner breve fra Mozart til hans kone. Dette vides udtrykkeligt om tre breve, nemlig brevet fra Frankfurt 8.10.1790 og de to breve fra Wien af 5.7. – ikke at forveksle med det føromtalte af samme dag – og 7/8.10.1791, trykt i Müller von Asow II s. 271, 286 og 291. De er alle tre senere gået ud af landet igen, det første og det sidste fandtes 1942 i schweiziske privatsamlinger; hvor brevet af 5. juli befinder sig, vides ikke. Det kongelige Biblioteks brev er sikkert en lignende gave fra Nissen til Rahbek, der var hans dusbroder, eller til Camma, som han også stod i venskabelig forbindelse med. Man kan undres over, at Nissen, som vel heller ikke handlede uden sin kones vidende, behandlede Mozarts skriftlige efterladenskaber på denne måde, så meget mere som disse breve var stilet til hans kone. Svaret har Nissen selv givet i sin Mozart-biografi, hvor han siger, at ganske vist er mange af Mozarts breve af stor værdi: „Aber das Ganze ist nicht befriedigend, nicht erschöpfend. Er war kein Brief- er war ein Notenschreiber“. Han benyttede ingen af brevene til Constance, mens han aftrykte breve til Mozarts, dengang endnu levende, søster, blandt andet det morsomme, men meget private lykønskingsbrev til hendes bryllup. Som følge af Nissens fremgangsmåde er det ikke udelukket, som Eibe siger, at andre Mozart-breve kan dukke op i Danmark.

Indtil for to år siden var det lille brev ene om at repræsentere Mozart i Det kgl. Biblioteks håndskriftafdeling. Ved erhvervelsen af amtsforvalter Arthur Palsbos håndskriftsamling i 1954 kom biblioteket imidlertid i besiddelse af et fragment af et blad fra den dagbog, som Mozart og hans søster, Maria Anna Mozart (1751–1829), bedre kendt under sit kælenavn: Nannerl, førte i fællesskab efter faderens ønske, indtil Mozart 1781 bosatte sig i Wien. Leopold Mozart vænnede sine børn til at føre dagbog. Nannerls dagbog fra forældrenes store rejse med vidunderbørnene 1763–66 er

endnu bevaret. Mozart måtte ligeledes føre dagbog på sin første rejse til Italien sammen med faderen 1769-71. Den kendes kun fragmentarisk. Under de lange fravær fra hjemmet på rejse med sønnen pålagde Leopold Mozart sin kone og datter at føre dagbog. I et brev til hjemmet den 14.11.1772 udtaler han sin tilfredshed „mit dem Tagebuch“ og beder dem fortsætte på samme måde. Som i alt hvad Leopold Mozart foretog sig, var der også en mening med dette. Så tidligt som i 1767 udtaler han i et brev, at han vil skrive en bog om sønnen, og hertil skulle foruden de omhyggeligt opbevarede familiebreve dagbøgerne naturligvis benyttes. Fællesdagbogen er det gået værst ud over. Af den har man hidtil kun haft kendskab til eet blad og et mindre fragment af et andet. En facsimile af rectosiden af bladet er gengivet i talrige Mozart-bøger, bedst hos Haas, W. A. Mozart, 1933, s. 25. Bladet kan dateres til 1779 som påvist af A. Heidl i Walter Hummel, Nannerl, 1952, s. 54 og omfatter dagene 2. december ff. Karakteristisk er, at indførslerne under de enkelte datoer foretages snart af Mozart, snart af søsteren. Bladet handler om det Bøhmiske teaterselskabs besøg i Salzburg, der optog familien Mozart ligeså stærkt, som Schikaneders året efter. Til sammenligning med det nyopdannede stykke skal følgende prøve på Mozarts dagbogsstil hidsættes: Endlich aber kam Böhm ins orchestre – und alles lebte auf – eine introduction wurde gespiellt – und – kling kling! – der Vorhang auf – und da

TRANSKRIPTION AF DAGBOGSBLADETS RECTOSIDE

[med W. A. Mozarts hånd:] *den 25ten um halb acht uhr zum Hage- | nauer die Pferde scheissen [rettet af Nissen: schiessen] zu sehen. | Mein bruder hat einen Zinnern leichter | auf die Procession hinab geworfen. hernach | in Dom in der halb und ganz 11 uhr Mess. | Nachmittag Ich Bestgeberin. Dominus | Zahlmeisterius den Preis davon getragen | Tarock gespielen. M: Eck und sein | 13 jähriger Sohn | | von der Mannheimer | Musick : | welcher von Wien angekommen | bey uns gewesen. NB: keine Musique | bey Hof weil der Erzbischof kranck gewese[n] | NB. um 10 uhr Morgens das salve | venia scheissen [rettet af Nissen: schiessen] bey hof gesehen.*

[med søsterens hånd:] *den 26t in der 7 uhr mess, beym oberbrei[tter] | und mayer. nachmittag beym Lodron*

[med W. A. Mozarts hånd:] *den 27ten in der halb acht uhr Mess oder so | was dann beym lodron, oder so was, aber | nicht bey den mayrischen, sondern zu hause | geblieben. nachmittag früh zu der gräfin | Wicka, trisett oder so was gespiellt, dann | mit der katherl nach hause sie hat mich so ein bischen | gelauset – den bechluss machte ein tarock spiel*

Den 25de i den fælle vest i fo zum Geyg =
 = meier die offerd yffnyen zu pafan.
 Mein bruder Job. nimm Ginnon Luffter
 auf die Proceffion zumt yavorfen. Saumel
 in dem in der fælle im yang ii i fo Myff
 wuffmitting Gef der Lyfaria. Dominus
 Zahlmeisters im fomit deron yavorfen.
 Wort yaffinben. M: Est im prin
 is Juffinno Hofu | In der Meffmutter
 Mipit i wuffin der utina ungetornen
 * bei unth yavorfen. N: Lijun Muffige
 big Gott weil der Eftbyffat kornet yvorfen
 N: im io i fo worgant der Salve
 venia yffnyen bei fof yvorfen.
 26de in der fælle mess, beginn abryff
 in Jmayer: wuffmitting Guffin fadorfen
 27de in der fælle vest i fo Myff oder so
 wort der Guffin fadorfen, oder so wort, oder
 wufft einj der wuffin fadorfen, yvorfen zu fuffin
 yvorfen. wuffmitting afonit zu der yvorfen
 wuffin, fuffin oder so wort yffinelt, den
 mit der fuffin wuffin fadorfen fof wuffin wuffin
 yvorfen - wuffin wuffin wuffin wuffin

Blad af Mozarts og søsterens fællesdagbog. Rectoside. Originalens størrelse.

hing das monologische Ballett an – Diana und Endimion – und wie es aus war, konnte Jedermann nach seinem belieben nach hause gehen – fahren – oder Reiten. Selv i disse få sætninger lykkes det Mozart at give os hele stemningen: vi hører intet om regissørklokken, men dens: kling, kling hensætter os lige midt i teatret. Ligeså karakteristisk for Mozart er variationskemaet over, hvordan tilskuerne slipper hjem.

Det fragment af fællesdagbogen, som biblioteket således kom i besiddelse af, omfatter de første 9 linjer af det her gengivne blad. På et vedlagt blad er der med nyere hånd noteret, at fragmentet er foræret teatermaleren Troels Lund (1802–67) af Mozarts enke, fru Nissen, i Salzburg. Desuden var der vedføjet en, yderst mangelfuld, afskrift, som havde den særlige interesse, at den ikke blot gengav de 9 linjer tekst, fragmentet indeholder, men yderligere resten af rectosiden. Udfør denne er skrevet: Troensegaards samling d. v. s. den betydelige autografsamling, som ejes af skovejer T. Troensegaard, Mariager. Nu var det ikke ubekendt, at de to samhørende fragmenter fandtes her i landet, blandt andet da de har været i handelen, og i hvert fald det ene er solgt af Skandinavisk Antiquariat. Alligevel var det en kærkommen oplysning. Den blev hurtig aktuel. I februar måned 1956 lod nemlig skovejer Troensegaard en del numre af sin samling sælge ved auktion hos Arne Bruun Rasmussen, deriblandt som katalognummer 2767: W. A. Mozart. Fragm. af dagbogsblad. Udat. Det lykkedes Det kongelige Bibliotek at erhverve fragmentet på auktionen. En vedlagt seddel oplyser: Mozarts Handschrift, gegeben dem Verehrer Mozart[s] Troels Lund von der Wittwe selbst in Salzburg am 29 julli

TRANSKRIPTION AF DAGBOGSBLADETS VERSOSIDE

[med søsterens hånd:] *hrr Sohn, paris und catharl bey uns* [overstreget: *gesp*] | *gespeist: bestgeber zahlmeister, cath[erl]* | *gewohnen, hernach 3 quartetten* [overstreget: *gem*] | *gemacht worden, tarock gespielt und | hernach alle auf Hoff gegangen | auf nacht sind die Ms: ecks mit u[ns] | nach haus gegangen, bey uns gespei[st] | u[m] 11 uhr weggegangen.*

den 29ten in der 10 uhr mess, bey mayer | nachmittag mit die fremden in der | leopolds Kron, und in hellbrunn | gefahren droben Soupirt: um 1/2 über | 9 uhr nach Haus gekommen sie sind | bis 11 uhr geblieben.

den 30ten um 9 uhr in der kirch beym Lodr[on] | und mayer: inzwischen der junge Ek | bey uns: nachmittag schachtner bey u[ns] | [overstreget: den 31ten] auf die nacht die Mrs Ecks bey u[ns]

den 31ten um 12(?) uhr in der kirch beym oberbreitt[er] | und mayer, nachmittag die herr[en]

1829. Skriften er Constance Nissens. I årene 1827–33 rejste Troels Lund med støtte af Fonden ad usus publicos i Tyskland, Schweiz, Italien og Frankrig og uddannede sig til teatermaler. Han hjemsendte bl. a. en dekoration til „Tryllefløjten“. Det er klart, at den tilsvarende, men forkortede notits ved „Palsbos fragment“, er afskrevet efter denne. Notitsen bekræfter, hvad man vidste i forvejen, at Constance Nissen bortgav dele af Mozarts skriftlige efterladenskaber. Hun har delt sin mands syn derpå: duer intet – væk! Dette er grunden til, at fællesdagbogen, som det øvrige dagbogsstof, er så katastrofalt dårligt bevaret. Om bladet allerede var overklippet, da Troels Lund modtog det, eller det først er sket senere, må stå hen. Nu er de to fragmenter samlet til et hele i den Palsboske samling og har derfor signaturen: Arthur Palsbos håndskriftsamling.

Bladet måler i sin nuværende tilstand 13,7 × 10,2 cm. Men det ses let på facsimilet, at der stadig mangler noget af bladet. Både recto- og verso-siden bærer spor af, at der er klippet fra foroven. Versosiden viser rester af nedstreger, og tekstsammenhængen godtgør, at begyndelsen af notitsen om den 28. mangler. På samme måde er man gået bladet for nær ved udtagningen af bindet. I versosidens højre margin er der teksttab, omend af mindre betydning. På samme måde er der teksttab i rectosidens højre margin; dens uregelmæssige form tyder nærmest på, at nogen har moret sig med at fjerne den ubeskrevne del og gå så tæt ind til skriften som muligt. Har der været børn på spil? Blækkets farve er ens med undtagelse af Nissens rettelser, som er foretaget med mørkere blæk. Papiret, som mangler vandmærke, er let gulnet med fugtpletter, men iøvrigt velbevaret.

Men nu til hovedsagen! Hvad har Mozart og hans søster fundet værd at indføre i deres dagbog de syv dage, dagbogsbladet strækker sig over? Måske navne på Salzburgerkønheder, som har ligget for mesterens fødder, eller omvendt? Eller måske er der oplysninger om Nannerls færd som broderens postillon d'amour, som en Mozartforfatter, Tenschert, udnævner hende til? Selvom det skulle ske, er man skeptisk på forhånd. Efter Breitingers påvisning i Neues Mozart-Jahrbuch I, 1941, s. 39–48 af, at et par af de Salzburgerfrøkener, som Mozart har udtalt sig mest sværmerisk om, var henholdsvis 51 og 61 år på det pågældende tidspunkt, er forsigtighed påkrævet. Hvad man tog for alvor, var ironi, Mozarts ironi. Hvis vi ser væk fra denne og ikke lader os indfange af hans lyst til at gække os ved alskens spøgefulde påfund, kan man vist fastslå følgende.

Den 25. gik han – eller de begge, det er jo en fællesdagbog – kl. halv otte om morgenen til familiens trofaste ven, købmanden Lorenz Hagenauer. Han ejede og drev sin forretning i det hus, hvor Mozart blev født,

i Getreidegasse 8. Der så han en procession, hvorefter han gik hen på residenspladsen, hvor der affyredes salver. Derefter var han til messe. Om eftermiddagen var Mozart „Bestgeber“, d. v. s. han udsatte præmien ved den skydning, som Leopold Mozarts skydeselskab da afholdt. Dette selskab, som foruden familien Mozart talte en 10–15 af husets gode venner, holdt regelmæssige skydninger i selskabeligt øjemed, for det meste om søndagen. Vinder den dag blev „hr. kassereren“, som er identisk med Hofzahlmeister Franz Vinzenz Lenkmayr. Senere spillede Mozart tarok; derimod blev der ikke musiceret, da ærkebiskoppen, den i Mozarts historie lidet berømmelige grev Hieronymus von Colloredo, var syg. I dagens løb fik familien besøg af hr. Eck og hans 13-årige søn. Eck var hornist i det berømte Mannheim-orkester, hvis medlemmer Mozart lærte at kende på sin rejse til Paris 1777–78. Da kurfyrst Karl Theodor af Pfalz i 1777 blev kurfyrst af Bayern, fulgte en stor del af orkestrets medlemmer ham til München, deriblandt Eck. Sønnen Johann Friedrich Eck, 1766–1809 eller 1810, var en dygtig violinist og blev 1780 hofmusiker i München. Da Mozart i slutningen af samme år og begyndelsen af næste opholdt sig i München i anledning af opførelsen af „Idomeneo“, omgikkes han den unge Eck meget og fortæller derom i brevene til hjemmet. Far og søn har vel været i Wien for at prøve at skaffe sig ansættelse.

Den 26. er det søsteren, som fører pennen. Efter at have været i kirke besøgte hun sin veninde Aloisia von Schiedenhofen, g. m. Oberbereiter og Gestütinspektor Gottlieb Edler von Weyrother, og desuden en familie Mayer, vel den samme som Nannerl i et brev til München 18.12.1780 skal hilse Wolfgang ganske særligt fra. Om eftermiddagen var hun hos medlemmer af den i Salzburgs historie kendte grevelige familie Lodron. 1776 havde Mozart komponeret en koncert for tre klaverer (K. 242) til grevinde Lodron f. Arco og hendes to døtre, formodentlig de samme, som Leopold Mozart omtaler i et brev 1778: de får undervisning hos ham og er derfor i stand til „alle Augenblicke etwas zu spielen“. To af Wolfgangs divertimenti fra 1777 (K. 247 og 287) går under navnet Lodronische Nachtmusiken.

Den følgende dag er det atter Mozart, som skriver. Vi tør ikke uden videre stole på hans oplysninger om, hvad han brugte formiddagen til. De er for ironiske i formen, nærmest en persiflering af Nannerls forudgående notits. Sandheden er nok, at han har været hjemme, som det til sidst siges. Om eftermiddagen var han først hos grevinde Wicka. Det var en nem visit, da de boede i hus sammen. Stadsobøsten, greve Johann von Wicka, boede nemlig i stueetagen i Tanzmeisterhaus på Hannibalplatz, hvor Mozart var flyttet hen 1773. Leopold Mozart fortæller i et

brev til Wolfgang 8.1.1781, hvordan det gik til, da stadsoberstens skildvagt om natten drak sig fuld i et fad dejlig ungarsk vin, som tjeneren havde glemt at stille ind, og om morgenen lå i rendestenen, da greven åbnede vinduet. Efter besøget hos grevinde Wicka kom Katherl og hentede Mozart. Efter navneskikken i Salzburg på Mozarts tid kaldtes hun Gilowski Katherl – familienavnet sattes først – hendes rigtige navn var Maria Anna Katharina Gilowski. Hendes fader var antecamera – kammer tjener. Hun nævnes utallige gange i familiebrevene og var højt skattet for sit gode humør. Hun søgte stadig, uden held, at blive gift. I den anledning blev ved en af skydeselskabets sammenkomster følgende vers om hende med tilhørende illustration sat op på skydeskiven, som altid dekoreredes med lignende frembringelser, hvor man stiklede til hinandens svagheder:

Am Herzbrand leid ich stark! Herz bleibt mein liebste farbe:
 Und, wann ich viele Jahr noch als ein Jungfer darbe:
 So gehts auf d'finger los: weil ich stets Nägl beisse.
 Bekomm ich keinen Mann! – – dann auf die Welt ich scheisse.

Leopold Mozart, som fortæller Wolfgang derom i et brev den 5. januar 1778, tilføjer, at Katherl vandt førsteprisen! Verset er iøvrigt en god prøve på, hvad man kunne tillade sig at sige i gode borgerkredse i Salzburg på den tid, og viser, at Mozarts brug af „fri expressioner“ i sine breve kun er en overførsel af det talte sprog til papiret. Man tvivler ikke om, at Mozart og Katherl har moret sig sammen. Dagen den 27. sluttede han med at spille tarok.

Hermed hører Mozarts indførsler op. For de følgende dage er det Nannerl, som må passe dagbogen. Som nævnt, er bladet beklippet foroven, så dagangivelsen for den 28. og begyndelsen af beretningen om denne dag mangler. Forøvrigt er dagene forløbet uden større afveksling. Nannerl passer sin kirkegang, besøger de samme familier og beretter om begivenhederne i skydeselskabet, hvor Katherl også dennegang vandt. Et par nye navne dukker op, men gamle kendinge i den Mozartske kreds: Anton Paris, som var 3. hoforganist, og hoftrumpeteren Johann Andreas Schachtner, en af husets kæreste gæster, hvem vi skylder beretningerne om de første ytringer af Mozarts musikalske geni. Ellers er det Eck'ernes besøg, som præger notitserne. De var i disse dage stadige gæster i familien, og man tog ud med dem i den smukke omegn. Således blev Hellbrunn besøgt.

Er det muligt nærmere at bestemme de på dagbogsbladet anførte dateringer, som kun angiver dagen, men hverken året eller måneden? Det skulle egentlig være let, hvad året angår. Om den unge Eck står der, at

han var 13 år. Som allerede anført – efter Riemann – var han født i 1766, og året må således være 1779 eller 1780, hvor han jo først fyldte 14 år. Denne oplysning giver os altså ikke mulighed for med sikkerhed at afgøre, hvilket af de to år, der er det rette. Den siger kun, at dagbogsbladet må være fra et af disse år, forudsat at den unge Ecks alder er rigtig opgivet. Men måske kan vi ad anden vej komme løsningen nærmere. Mozart omtaler under den 25., at han gik hen til Hagenauer „die Pferde scheissen zu sehen“ og i den forklædningsstil, som han ofte anvender, siger han, at min broder σ : han selv kastede en tinlysestage ned på processionen, hvorefter han gik hen på residenspladsen og så „das salve venia scheissen“. I et brev af 16. juni 1786, trykt i Leopold Mozarts Briefe an seine Tochter, hrsg. von Otto Erich Deutsch u. Bernhard Paumgartner, Salzburg-Lpz. 1936, s. 319, fortæller Leopold Mozart sin datter, at dattersønnen „Der Leopold hat mit Vergnügen die Prozeßion, das Salve-schüssen und den Abmarsch bey der Eberlin Waberl gesehen. Über die Cavaglerie war ihm aber nicht[s]. Wo er ein Pferd sieht, da schreyt er und lacht er und möchte dabey seyn.“ Noten oplyser ved hjælp af hofkalenderen for Salzburg for 1786, at det, som den lille Leopold så fra en bedre udkigspost end hjemme hos bedstefaderen, var den såkaldte Fronleichnams-Prozeßion, på dansk Kristilegemesfest. Den fejredes i Salzburg med en procession, som gik ud fra domkirken med ærkebispens i spidsen og ledsagedes såvel af det fyrstelige som det borgerlige militærkorps, der skiftedes til at affyre salver. Efter processionen fulgte en parade på residenspladsen, i hvilken også artilleri- og kavallerikorpsene tog del. Det er let at se, at Mozart den 25. oplevede netop dette sceneri: han sikrede sig en tilskuerplads hos Hagenauers, så han kunne se hestene „scheissen“. Som altid kan han naturligvis ikke, – hverken i virkeligheden eller som i dette tilfælde i sin forestilling – holde sig rolig så længe ad gangen; det bliver til, at „min broder“ kastede en tinlysestage ned på den forbidragende procession. Endelig ser han på residenspladsen paraden og det saluterende artilleri, hvad han sammenfatter i ordene: das salve venia scheissen. Tre gange i det 18. århundrede faldt Fronleichnams-processionen på en 25. maj: 1758, 1769 og 1780. Igennem den unge Ecks tilstedeværelse er valget let, året må være 1780, og dagbogsbladene omhandler således dagene 25.–31. maj 1780. Vi kan hertil føje, at da den 25. maj faldt på en torsdag, er den 28. maj en søndag. Man vil erindre, at den 28. var „bestgeber zahlmeister, catherl gewohnen“, d. v. s. skydeselskabets ordinære søndagsskydning fandt sted den dag, en smuk bekræftelse på, at dateringen er rigtig.

Det spørgsmål blev ovenfor stillet: hvad har Mozart – og hans søster

– fundet værd at indføre i deres dagbog? Vi kan nu udvide spørgsmålet til også at omfatte den værdi, som notitserne har til belysning af ham og oplysning om hans færden og virke i de syv majdage. Tager vi det sidste først, må vi indrømme, at vi ikke er blevet meget klogere. Vi møder de samme personer, som er velkendte fra brevene. Kun for Eck'ernes vedkommende får vi en ny oplysning, at der har været forbindelse mellem de to familier i Salzburg. Men ellers er det dagliglivets trivialiteter, festlighederne iberegnet, som går igen. Intet om Mozarts skabende virksomhed eller noget, som kan bidrage til at klarlægge hans vanskelige stilling i forholdet til hans brødherre, den oplysningsglade og stupide fyrstbiskop. Enhver ytring i disse retninger ville være særlig kærkommen fra dette tidsrum, hvor beslutningen om et brud med Salzburg modnes i hans sind, og som er så dårligt oplyst, da der på grund af hans tilstedeværelse i Salzburg ikke som ellers findes breve vekslede med faderen. Et blik i biografierne vil hurtigt vise, at de, bortset fra den kompositoriske virksomhed, næsten intet kan oplyse om årene 1779–80. Det lidt de har, må endda ofte tages fra den følgende tids korrespondance, som, skrevet under helt andre omstændigheder, må benyttes med varsomhed. Ja, det kunne måske se ud, som om det stadige „oder so was“ i notitsen 27. maj var et udtryk for træthed og lede ved omgivelserne. Noget i retning af hans ytring til faderen i brevet den 26. maj 1781, at der i Salzburg „wenigstens für mich – um keinen Kreutzer Unterhaltung ist“, og at, når han spiller, er det, som om han kun havde „lauter Tisch und Sessel“ som tilhører. Med kendskab til Mozarts udtryksform, som gerne søger en omskrivning og skjuler spøgefuldhed bag alvor, er det tvivlsomt, hvad man skal lægge deri. Vi må erkende det, som det er: vi er ikke kommet videre. På samme måde stiller det sig, hvis vi undersøger dagbogsbladets betydning til belysning af Mozarts personlighed. Den giver sig til kende blandt andet i stilen. Men også her finder vi kun bekræftelse på, hvad vi kender i forvejen. Forkærligheden, som allerede sagt, for omskrivningen og dækken-sig bag tilsyneladende alvorligt mente udtryk, stilistisk opnået ved gravitetisk gentagelse af samme banalitet eller omvendt en munter variation af samme ord. Virkningen heraf forstærkes ved de pludselige, helt uventede indfald. Sproget er talesproget. I modsætning til faderen, som ikke for intet var elev af jesuitterne, tilegnede Mozart sig aldrig den konventionelle, litterært-dannede udtryksform. Hans sinds naturlighed hindrede ham deri. Det var dette, som den korrekte, men indskrænkede Nissen ikke forstod, og som henrev ham til at erklære, at „geschmackloser Witz, kindische, zum Teil pöbelhafte Munterkeit, ja Ausgelassenheit, die sehr weit geht“ var karakteristisk for Mozarts brevstil. Hans svoger, den

store skuespiller Joseph Lange, som havde tilføjet Mozart så dyb en smerte, da han ægtede den elskede Aloisia, forstod ham bedre. „Ich begreife“, siger han i sin selvbiografi 1808, „dass ein so erhabener Künstler aus tiefer Verehrung für die Kunst seine Individualität gleichsam zum Spotte herabziehen und vernachlässigen könne“.